

T. G. MASARYK
HILSNERIÁDA
Texty z let 1898–1900

Spisy TGM – svazky 24a (1898–1899) a 24b (1900)

Svazky připravil, Bibliografii hilsneriády a rejstřík sestavil: Luboš Merhaut

Vydaly: Ústav T. G. Masaryka, o. p. s., a Masarykův ústav a Archiv AV ČR, v. v. i.

2019

24. díl *Spisů TGM* (rozdělený kvůli rozsahu do dvou svazků) zahrnuje Masarykovy tištěné práce z let 1898–1900 – studie, stati, kritické a polemické články, přednášky, komentáře, výzvy, recenze, glosy, zprávy i redakční poznámky k příspěvkům jiných autorů jsou řazeny chronologicky, podle data prvního otištění. Za jednotlivé texty jsou obligátně zařazeny údaje o jejich vydání a vysvětlivky, dále poznámky týkající se především okolností jejich vzniku, komentující jejich podstatné tematické, významové nebo kontextové souvislosti, upozorňující na odlišnosti jejich případných verzí. Vedle doplňujících oddílů Prohlášení a Dubia zahrnuje sv. 24b rovněž Dodatky – dva Masarykovy pozdější texty, jež se vztahují k tématům daného období (List k přátelům z roku 1901, Náš pan Fixl z roku 1911). O osobnostech, jež Masaryk zmiňuje, přináší informace Jmenný rejstřík.

V daném časovém období převažují příspěvky publikované v měsíčníku *Naše doba*, který Masaryk redigoval, a v týdeníku i deníku *Čas*. Soubor nadto zahrnuje Masarykovy texty nebo citace, které vyšly v dalších šestadvaceti periodikách, vycházejících nejen v Čechách, na Moravě a na Slovensku, ale i v Německu a Rakousku, v Anglii, Polsku a Rumunsku, dále v deseti sbornících a dalších publikacích. Vedle rozsáhlých prací, resp. přednášek (Vývoj evropské společnosti v 19. století, Některé problémy pedagogické a didaktické, Rukověť sociologie aj.), jež dosud samostatně knižně nevyšly, obsahují svazky i práce již vydané jako knihy, resp. příležitostně brožury: *Palacký's Idee des Böhmischen Volkes* (1898), *Palackého idea národa českého* (1912), *Mnohoženství a jednoženství* (1899), *Hus českému studentstvu* (1899), *Oprávněnost a prospěšnost práce osmihodinové* (1900), *Právo historické a přirozené* (1900), *Jak pracovat?* (1926) aj.

Část textů byla původně otištěna německy (či v dalších jazycích), jednak jako výsledek pravidelné spolupráce s vídeňským časopisem *Die Zeit*, jednak v souvislosti s převažujícími tématy v Masarykově činnosti tohoto období, tj. především s otázkami sociologickými, osvětovými a politickými (analýzy marxismu) a s potřebou vystoupit proti rituální pověře: V centru Masarykovy pozornosti se v druhé polovině roku 1899 ocitl antisemitismus, resp. tzv. polenský proces s Leopoldem Hilsnerem, který sledoval a komentoval. Masarykův statečný polemický postoj v rámci tzv. hilsneriády dokumentuje řada více než třiceti prací – od drobnějších komentářů přes analýzy a rozhovory, včetně dvou brožur (*Nutnost revidovati proces polenský* a *Význam procesu polenského pro pověru rituální*) – publikovaných od září 1899 do prosince roku 1900. Jejich přehled a výběr dalších příspěvků v rámci dobové polemiky i literatury předmětu poskytuje výběrová Bibliografie hilsneriády.

Hilsneriádu, vyvolanou „záhadným“ kriminálním případem a následnými soudními procesy, lze charakterizovat jako společenskou aféru týkající se všech aspektů těchto událostí, především politických a antisemitských, podle převažujících hlasů pak jako kampaň proti Hilsnerovi a jeho obhájcům, hlavně proti Masarykovi. Pro něj byla zásadním úkolem orientace veřejnosti, každého „jen poněkud myslícího člověka“. Otázka vzdělávání davu, vztahu mezi žurnalistikou, inteligencí a charakterem národního celku navazovala na dobově provokativní otázku po důvodech a podstatě národního snažení, kterou Masaryk položil v polovině devadesátých let. Hilsneriáda jako soubor sociálních faktů a jevů i jako předmět analýz připomíná, že téma a hledisko tzv. běžného života nezabavuje historii ani její vykladače etických rozměrů a kritérií, hodnotových soudů. Čteme-li Masarykova vystoupení v hilsneriádě v souvislostech s jeho dalšími dobovými texty, vidíme je jako přirozenou součást autorovy dlouhodobé snahy o proměnu českého veřejného prostoru. Jsou zacíleny na kulturně-politické otázky a činitele, usilují o jejich aktivizaci a ovlivnění, a jejich prostřednictvím (i osobním příkladem) o kultivaci české každodennosti, charakteru většiny.